

שיג ושיח אודות "הילידים הדיגיטליים": סקירה ביקורתית של הממצאים

תקציר

מקובל לכוון את הדור שנולד בין השנים 1980 – 1994, דור האינטרנט או "ילידים דיגיטליים" (Prensky, 2001). הטענה היא שהצעירים השייכים לדור זה נטמעים החל משלב ילדותם בתוך עולם עתיר טכנולוגיה אשר משפיע על המיומנויות והאינטרסים שלהם. במאמר נטען כי הילידים הדיגיטליים לומדים באופן שונה מאשר הדור הקודם של התלמידים. הם מאופיינים כלומדים פעילים ומנוסים המצטיינים בריבוי משימות, התלויות בטכנולוגיות מידע (Information & Communication Technology), וזאת על מנת לקבל מידע ולהיות באינטראקציה עם אחרים. פרנסקי (שם) טוען כי "התלמידים שלנו השתנו בצורה רדיקאלית, והתלמידים של היום כבר אינם אותם התלמידים שעבורם עוצבה מערכת החינוכית שלנו" (Prensky, 2001, p.1). הוא מבסס את הטענה הזאת באמצעות ההבחנה הידועה בין "ילידים דיגיטליים" ל"מהגרים דיגיטליים" (הדורות הקודמים שמכירים את הטכנולוגיה אך לא נולדו לתוכה ולכן עולם זה יישאר עבורם זר ולא טבעי). מרבית המורים המשתייכים לדור ה"מהגרים הדיגיטליים" הנם "חסרי תחושה" של טבעיות ביחס לטכנולוגיה ולכן הם אינם יכולים להשתוות במיומנויות השימוש בטכנולוגיה ל"ילידים הדיגיטליים". חוקרים שאימצו את הבחנתו של פרנסקי טוענים כי הפער בין דור המחנכים לדור התלמידים במה שקשור לידע אודות הטכנולוגיה והמיומנויות המעשיות של השימוש בה יוצר ניכור ואי שביעות רצון בקרב התלמידים. לאור זאת, הפער הטכנולוגי מהווה כיום אחת הבעיה המרכזיות העומדות בפני החינוך המודרני.

השיח של "הילידים הדיגיטליים" מבוסס על מספר הנחות בסיסיות:

- א. קיים דור ייחודי של ילדים דיגיטליים - הצעירים השייכים לדור הדיגיטלי חיים בתוך הטכנולוגיה ומתאפיינים בידע מורכב ובמיומנויות גבוהות של שימוש בטכנולוגיות מידע.
- ב. ההיטמעות בכלים טכנולוגיים של הילידים דיגיטליים מובילה לסגנונות/העדפות למידה ייחודיים, השונים מאלה שהיו לדורות קודמים של תלמידים.
- ג. על החינוך להשתנות באופן מהותי על מנת להיענות לצרכי הדור החדש של הילידים הדיגיטליים.

קיימת ספרות מחקרית ענפה המתייחסת למונח של "ילדים דיגיטליים" ותופעת היטמעותם בטכנולוגיה. מחקרים מקיפים שבוצעו לאחרונה במטרה לבחון את תפקיד הטכנולוגיה בחיי הצעירים בארצות הברית, אוסטרליה וארצות אירופאיות מתארים תמונה מגוונת שמצביעה על הבדלים באופן השימוש בטכנולוגיה וביחס כלפיה. ממצאי המחקרים מצביעים על כך שההבדלים נובעים ממעמד סוציו-אקונומי, תרבות, מגדר והחשיבות של דינאמיקה משפחתית. המחקרים אכן מראים כי חלק מסוים של צעירים ובני נוער הינם בעלי מיומנויות גבוהות בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית והם נסמכים על כלים טכנולוגיים במגוון משימות

התקציר מבוסס על המאמר:

Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: A critical review of the evidence. *British journal of educational technology*, 39(5), 775-786.

של איסוף מידע ופעילויות תקשורתיות. יחד עם זאת, לא ניתן לראות בצעירים אלה נציגים טיפוסיים של הדור כולו. הכללה זאת ממקדת את תשומת הלב דווקא בתלמידים בעלי מיומנויות טכנולוגיות גבוהות ביחס לתלמידים אחרים. הכללה זו טומנת בחובה סכנה של התעלמות מצורכי הלמידה של התלמידים אשר שייכים לשכבות חברתיות חלשות יותר, יחד עם היעדר התייחסות לגורם התרבותי.

הטענה הנוספת העומדת מאחורי השיח על "הילדים הדיגיטליים" גורסת כי בעקבות ההיטמעות בתוך הטכנולוגיה צעירים חושבים ומעבדים מידע באופן שונה מבני הדורות הקודמים. שוני זה נתפס על ידי רבים כמהותי ואחד מהמאפיינים הבולטים של הדור החדש הוא ריבוי משימות. נטען כי הילדים של היום מבצעים מספר משימות בו זמנית, כגון: הקשבה למוסיקה, דיבור בנייד ושימוש במחשב. כמו כן, נטען כי "ילדים דיגיטליים" מעבדים מידע דינאמי וויזואלי ולומדים תוך כדי פעילויות של משחקים דיגיטליים במהירות רבה יותר. לרוב, תכונות אלה מטיבות איתם ותורמות להעדפה של למידה פעילה.

בהקשר זה יש לשאול האם ריבוי המשימות היא התכונה הייחודית של הילדים הדיגיטליים? יחד עם זאת חשוב לזכור שהפרקטיקה של למידה שהייתה נפוצה בקרב ילדי הדור הקודם כללה גם הכנה של שיעורי בית תוך כדי צפייה בטלוויזיה. יתרה מזאת, המחקר של הפסיכולוגיה הקוגניטיבית מתאר תמונה מורכבת ומצביע על כך שריבוי משימות עשוי לאו דווקא להיטיב עם הילדים, כפי שנהוג לחשוב. חוקרים טוענים כי פרקטיקה של ביצוע משימות רבות בו זמנית עלולה להביא לאיבוד של יכולת מיקוד ו"לעומס יתר" קוגניטיבי. בדומה לכך, אין ממצאים חד משמעיים שמאשרים שהאינטראקטיביות של משחקי מחשב מביאה ללמידה. יש עדויות לכך שהגישות החינוכיות המבוססות על משחק עשויות דווקא לתמוך בלמידה יעילה. אך יחד עם זאת, אופן העיצוב של משחקים שעשויים לקדם למידה מעמיקה זקוק למחקר נוסף. בנוסף, השוני המגדרי בהתייחסות למשחקי מחשב (המושכים את הבנים יותר מאשר את הבנות) מגביל את היעילות של הילדים בשימוש בו ככלי ללמידה.

חשוב לציין, שעצם הטענה כי דור שלם של בני נוער מתאפיין בסגנון למידה מיוחד או במכלול העדפות של למידה מסוימת הא בעייתי. ואכן תיאוריות של סגנונות למידה אכן מבחינות בין העדפות שיש ללומדים שונים, אך ההעדפות האלה אינן נתפשות כסטטיות או כמאפשרות הכללה כה רחבה. ההיפך הוא הנכון, הן מכירות בשוני האינדיבידואלי ובהשפעתו המשמעותית.

כאמור, תומכי ההבחנה הדיכוטומית בין "הילדים הדיגיטליים" ל"מהגרים הדיגיטליים" סבורים כי על מערכת החינוך להשתנות על מנת להתאים את עצמה למיומנויות השימוש בטכנולוגיה של הדור החדש. ולכן, היעדר שינוי במערכת החינוך הופך אותה למיושנת ולא רלוונטית לתלמידים, והם מרגישים נתק ומיאוס. יחד עם זאת, הממצאים המחקריים אינם מאשרים את קיום התחושות הללו בקרב התלמידים לגבי אופן השימוש בטכנולוגיה במערכת הבית ספרית¹. יתרה מזאת, יש לשאול את השאלה האם כל המיומנויות של שימוש בטכנולוגיה הדיגיטלית שילדים רוכשים בחיי היום יום הינן רלוונטיות עבור צורכי

החינוך. בכמה מחקרים אודות ביצוע משימות של חיפוש חומרים וקבלת מידע באינטרנט התגלו שתי תופעות מרכזיות ונפוצות של לומדים. האחת, הרמת ידיים כשמדובר בחיפוש מורכבים; השנייה, נטייה לבחירה מהירה ורנדומאלית של מידע מבלי לבצע חשיבה והערכה מספקת, וחשיבה ביקורתית לגבי השימוש במקורות המידע האינטרנטיים. ניתן להסיק מהמחקר שלא כל המיומנויות היום-יומיות שרוכשים הילדים במהלך השימוש באמצעים טכנולוגיים הינם חיוביים ויישומיים לשם ביצוע של מטלות אקדמיות.

לסיכום, ניתן לומר שהסקירה של הממצאים המחקריים מצביעה על פער ניכר בין התפישה הפופולארית של "הילדים הדיגיטליים", בניגוד למהגרים הדיגיטליים. החיים של הילדים אכן השתנו מאוד בעקבות החידושים הטכנולוגיים, אך השימוש בטכנולוגיה ובמיומנויות הנלוות הנו שונה ומגוון. ההפצה הרחבה של המונח "ילדים דיגיטליים" והדרישה לשנות את מערכת החינוך מקבלת דפוס של "בהלה מוסרית" (moral panic), המתרחשת בקבוצה זו או בקבוצה אחרת של החברה (כגון תת תרבות של בני נוער), ומאיימת על ערכים ונורמות חברתיות. ניתן לומר שאופן הפולמוס אודות ה"ילדים הדיגיטליים" מהווה גרסה אקדמית של "בהלה מוסרית", שמתאפיינת בהבחנה מודגשת בין עבר להווה, הדור הקודם לדור הנוכחי, מורים לתלמידים ועוד. בפועל, שיח זה מקשה על הדיון הביקורתי הרציונאלי ואינו מאפשר לעצב תמונה מדויקת ובעלת דקויות לגבי השפעת הטכנולוגיה על החיים והחינוך של ילדים.

1. במחקר שנערך ארץ (כבר לאחר פרסום המאמר הנוכחי) בקרב תלמידי תיכון וחטיבת ביניים נמצא כי מרביתם אומנם משתמשים במחשב אך סבורים כי השימוש באינטרנט הופך את הלמידה הבית ספרית לפשטנית מדי ופוגע במיומנויות הלמידה. רק שליש מהתלמידים סבורים כי טכנולוגיה מעצימה את הדור שלהם במה שקשור ללמידה. מרביתם העריכו כי תלמידי הדור הקודם שלא השתמשו בטכנולוגיות מידע מתקדמות למדו טוב יותר מאשר תלמידי הדור שלהם (Ben-David-Kolikant, 2010).